

Anna Huttunen

Paperikakkuja pahvilaatikoissa

Ohjeistus yksityishenkilöille tapettifragmenttien keräämiseen ja tal-
lentamiseen

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Konservaattori AMK

Konservoinnin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

2.6.2018

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Anna Huttunen Paperikakkuja pahvilaatikoissa. Ohjeistus yksityishenkilöille tapettifragmenttien keräämiseen ja tallentamiseen 28 sivua + 2 liitettä 2.6.2018
Tutkinto	Konservaattori AMK
Koulutusohjelma	Konservoinnin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Interiööriconservointi
Ohjaaja(t)	Lehtori Päivi Ukkonen, papericonservointi Lehtori Anna Häkäri, tekstiiliconservointi
<p>Tässä opinnäytetyössä käsitellään tapettifragmenttien säilyttämisen merkitystä, ja erityisesti yksityishenkilöiden roolia niiden tallentajana. Työssä selvitetään paperitapettien matkaa osaksi suomalaisia interiöörejä, ja sitä kuinka historiallisia tapetteja päätyy lopulta niin museokokoelmiin kuin yksityishenkilöidenkin omistukseen.</p> <p>Museoiden yhä enemmän standardisoidussa maailmassa se esine, jolla ei ole erityisiä historiatietoja on ymmärrettävästi vähempiarvoinen kuin vastaava esine, jonka historia on dokumentoitu huolella.</p> <p>Yksityishenkilöt tallentavat museoiden ohella kulttuuriperintöämme. Siinä missä museoilla on selkeät ohjeistukset objektien yhteyteen kirjattavista olennaisista tiedoista, ei kukaan valvo yksityishenkilöiden toteuttamaa informaation keruuta ja dokumentointia. Jotta vältetään tiedon katoamiselta ja/tai vääristymiseltä, on tiedot dokumentoitava ja kirjattava huolellisesti. Seuraava askel on tämän tiedon säilyttäminen. Näihin kumpaakin yksityishenkilön suorittamaan työhön on tarpeellista tarjota työkaluja.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä esitellään kuusiportainen yksinkertainen ohjeistus ja dokumentointilomake yksityishenkilöiden käyttöön tapettifragmenttien keräämiseen, säilyttämiseen ja dokumentointiin.</p>	
Avainsanat	Tapettifragmentti, tapettinäyte, rakennusdokumentointi, rakennusfragmentti, konservointi, tapetti

Author(s) Title Number of Pages Date	Anna Huttunen Paper Sandwiches in Cardboard Boxes: A Guide on Collecting and Preserving Wallpaper Fragments for Private Citizens 28 pages + 2 appendices 2 June 2018
Degree	Bachelor of Culture and Arts
Degree Programme	Conservation
Specialisation option	Interior Conservation
Instructor(s)	Päivi Ukkonen, Principal Lecturer, Paper Conservation Anna Häkäri, Principal Lecturer, Textile Conservation
<p>This thesis deals with the importance of preserving wallpaper fragments, and in particular the role of private citizens as their preservers. The thesis discusses the history of paper-based wallpapers in Finnish building interiors and how historic wallpapers eventually end up in museum collections as well as under private ownership.</p> <p>In the increasingly standardized world of museums, an object without specific historical information is understandably inferior to a similar object whose history has been carefully documented.</p> <p>In addition to museums, individuals record our cultural heritage. Where museums have clear guidelines for recording the essential information of objects, nobody controls the collection of information and documentation done by private individuals. All information must be documented and recorded carefully to avoid its loss and/or distortion. The next step is then to preserve this information. It is necessary to provide private individuals with tools for this work.</p> <p>This thesis presents a six-step simple instruction and a documentation form for the use of private individuals for collecting, storing and documenting wallpaper fragments.</p>	
Keywords	Wallpaper Fragments, Wallpaper Samples, Building Documentation, Building Fragment, Conservation, Wallpaper

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tapetit suomalaisissa interiööreissä	2
3	Museo tapettien tallentajana	3
3.1	Tapetti museokokoelmissa	3
3.2	Tapettitietokanta	4
4	Rauhankadun tapettifragmentit	6
4.1	Lähtötilanne	7
4.2	Dokumentointi	9
4.3	Vauriokartoitus	10
4.4	Aktiivinen konservointi	11
4.5	Fragmenttien pakkaaminen Museoviraston kokoelmakeskukseen	12
5	Yksityishenkilö tapettien tallentajana	12
5.1	Parhaiten tapetit säilyvät sijoillaan	13
5.2	Aiempiin interiööriasuihin palauttaminen	14
5.3	Vanhojen tapettikerrosten esiinotto	15
6	Tapettifragmenttien säilyttämisen merkitys	15
7	Tapettifragmenttien irrottaminen seinäpinnalta	17
7.1	Sopivan leikkuukohdan valinta	17
7.2	Fragmentin koko tarpeen mukaan	17
8	Tapettifragmenttien jatkokäsittely ja säilytys	19
8.1	Dokumentointi	19
8.2	Puhdistus ja pakastus	20
8.3	Tapettikerrosten irrotus toisistaan	21
8.4	Säilytysolosuhteet ja pakkausmateriaalit	22
9	Lopuksi	24
	Lähteet	26

Liitteet

Liite 1. Ohjeistus

Liite 2. Lomake

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä käsitellään yksityishenkilöiden suorittamaa tapettifragmenttien talteenottoa rakennuksista. Opinnäyte työ etenee suomalaisen tapettihistorian kautta yhteiskunnan toimiin tapettien tallentajana. Sen jälkeen käsitellään Museovirastolta saatujen luetteloimattomien tapettifragmenttien kokoelmaa. Fragmentit osoittautuivat niin niiden yhteydestä löytyneiden muistiinpanojen kuin niiden alkuperäiseltä kerääjältä saadun tiedon mukaan olevan peräisin Haminan Rauhankatu 3:ssa sijaitsevasta puutalosta.

Fragmentteja oli kolme pahvilaatikollista, joista suurin laatikollinen valittiin opinnäytetyön kohteeksi. Laatikon sisältämien fragmenttien aktiivinen konservointi rajattiin ensiapumaiseen toimenpiteeseen, jossa erittäin likaiset fragmentit kuivapuhdistettiin pahimmasta pintaliasta mahdollistaen niiden siirtämisen hyvälaatuisiin säilytysmateriaaleihin. Uudelleen pakkaaminen toimii ennaltaehkäisevän konservoinnin toimenpiteenä parantaen fragmenttien säilymistä niiden tulevaa tutkimusta varten. Tähän käytännön työosuuteen nojaten siirrytään käsittelemään yksityishenkilöitä fragmenttien kerääjänä. Lopuksi esitellään tavallisille kodinomistajille suunnattuja ohjeita tapettifragmenttien keräämiseen, käsittelyyn ja säilyttämiseen.

Rauhankadun fragmenttien kuivapuhdistuksen ja uudelleen pakkaamisen aikana selvisi, kuinka vaivalloista hajanaisten kontekstietojen yhteen kerääminen on. Puutteellisten tietojen myötä alkoikin selkiintyä ajatus siitä, mitkä tiedot ja teot olisivat kriittisimmät tapettifragmenttien keruussa, jotta vastaavilta tilanteilta välttyttäisiin. Tapettifragmentteja kerätessä tulisikin ottaa huomioon erityisesti mahdollisimman kattava dokumentointi. Museoilla on tiedonkeruussa toki omat standardinsa, mutta yksityishenkilöitä on autettava tarttumaan tapettifragmentteja koskevaan informaatioon siten, että se säilyisi näytteiden yhteydessä. Jokainen taustatiedon osanen parantaa niin fragmenttien merkitysarvoa kuin niiden käytettävyyttä. Kontekstietiedot ovat suuri määrittäjä fragmenttien arvolle, ja ilman niitä tapettinäytteet jäävät helposti vain esteettisen arvonsa tasolle.

Opinnäytetyön sisällöstä muotoutui lopulta ohjeistus tapettifragmenttien talteenottoa suunnitteleville yksityishenkilöille. Opinnäytetyön liitteenä (liite 1) löytyvä selkeä ja yksinkertainen ohjeistus auttaa fragmenttien kerääjää käytännön työssä, kuten esimerkiksi keruukohdan valitsemisessa seinästä. Kattavien dokumentointitietojen kirjaamista varten luotiin myös oma lomakkeensa (liite 2). Vaikka ohjeistus lomakkeineen on tarkoitettu

erityisesti seinäpinnoista otettaville näytteille, voi lomaketta soveltaa apuvälineenä myös muiden rakennusfragmenttien keruussa.

2 Tapetit suomalaisissa interiööreissä

Paperitapetit ovat olleet osa suomalaisten interiöörejä jo 1700-luvulta, jolloin pelkkä tapetti sanana viittasi vielä ennemminkin sisustustekstiileihin, erityisesti juuri seinäkankaisiin. Paperitapettia kyllä valmistettiin, mutta se oli ylellisyystuote, jota painettiin ja valmistettiin vain arkeittain. Niin paperitapetteja kuin muitakin tapetteja hankittiin tuolloin vain varakkaisiin talouksiin. Suomessakin oli tapetinpainajia, mutta arkkeja tilattiin myös ulkomailta, kuten Ruotsista ja Ranskasta. Sana tapetti vakiintui tarkoittamaan paperille painettua tapettia vasta 1800-luvun puolivälin jälkeen. Silloin paperinvalmistuksessa koettiin murros puuraaka-aineeseen ja höyrykonetuotantoon siirryttäessä. Paperista tuli edullinen raaka-aine, jota oli laajasti saatavilla. (Heikkinen 2009, 10 – 11.)

Suomeen perustettiin paperin teollisen tuotannon käynnistyessä useita kotimaisia tapettitehtaita, kuten Frenckellin tehdas Tampereelle, Rieksin ja Tilgmannin tehtaat Helsinkiin ja Nyholmin tapettitehdas Viipuriin. Tapetteja ei kuitenkaan kaikkialla painettu koneellisesti, vaan käsin painaminen oli edelleen tavallista. Laajasta kotimaisesta tuotannosta huolimatta muotitietoisimmat tilasivat tapettinsa yhä ulkomailta. Suomalaisia tapetteja vietiin myös ulkomaille. Eniten vientituotteita meni Venäjälle ja Puolaan. Rieksin ostettua Tilgmannin varastotavaran ja muutettua Pietariin 1885 perustettiin Helsingin Hietaniemeen Sanduddin tapettitehdas, joka on toiminnassa tänäkin päivänä. Uusia tehtaita perustettiin vielä 1900-luvun puolellakin. (Heikkinen 2009, 171 – 196.)

Tapettiteollisuuden myötä tapetit tulivat suomalaiseen sisustukseen jäädäkseen. Tapettien hyvä saatavuus ja edullinen hinta tekivät niistä lähes kaikille mahdollisen sisustusmateriaalin. Samojen ominaisuuksien ansiosta tapettipintojen uusiminen oli vaivatonta, ja monen kodin seinäpinnat kokivatkin muutoksia tiuhaan tahtiin (Heikkinen 2009, 10). Tällä tavoin kodin seinäpinnoille saattoi aikaa myöten kasautua parhaimmillaan kymmenienkin kerrosten tapetti- ja maalikertymät. Näitä usean kerroksen muodostumia kutsutaan tapettikakuiksi.

Tapetteja vaihdettiin uusimpien muotien mukaan. Erilaiset tyylikaudet näkyivät tapettien kuva-aiheissa, kuviokoossa ja väreissä, toisinaan muotia taas saattoi olla yksivärisyys

tai erikoinen pintastrukturi. Selkeiden muotisuuntausten säännönmukainen ja laaja toistuvuus ympäri Suomea helpottaa merkittävästi tapettien ajoittamista nykyäänkin (Heikkinen 2016, 8).

3 Museo tapettien tallentajana

Tapettien muuttuminen ylellisyydestä arkiseksi teki sen myös herkästi katoavaksi osaksi interiöörejä. Tapettihistoriaa on kadonnut asukkaiden modernisoidessa seinäpintojaan, mutta myös vanhoja rakennuksia hävitettäessä. Historiallisesti merkittäviä rakennusfragmentteja keräävät ja säilyttävät Suomessa esimerkiksi maakuntamuseot ja Museovirasto. Museoviraston rakennushistorian osasto on kerännyt tapetti- ja muita rakennusfragmentteja historiallisten rakennusten inventointien ja yksityishenkilöiden lahjoitusten myötä 1960-luvulta alkaen (Murto-Orava 2009). Uusia tapettifragmentteja kerätään esimerkiksi rakennusten muutostöiden yhteydessä, ja yksityishenkilöt tarjoavat sitten omia tapettinäytteitään esimerkiksi Museovirastolle. Museovirasto ei kuitenkaan tällä hetkellä aktiivisesti kartuta tapettifragmenttikokoelmaansa, vaan ohjaa yksityishenkilöitä ottamaan yhteyttä maakuntamuseoiden suuntaan (Heikkilä 2016, 35).

Pelkkä fragmenttien ja niiden kontekstietojen säilyttäminen virallisten tahojen osalta ei riitä, vaan näiden tietojen tulisi olla ihmisten saavutettavissa ja käytettävissä (Kaila, Vi-havainen & Ekblom 1987, 4). Saavutettavuutta voidaan lisätä ottamalla tapetteja mukaan sekä pysyviin että väliaikaisiin näyttelykokonaisuuksiin. Lisäksi muuntamalla ne digitaaliseen muotoon ja verkkoarkistoihin ne voi saada lähes kenen tahansa ulottuville maantieteellisestä sijainnista huolimatta.

3.1 Tapetti museokokoelmissa

Tapettitehdas Pihlgren ja Ritola luotsaa kesäkausina tapetin valmistusteknologian historiaan ja heidän omien vanhojen tapettimalliensa keskittynyttä museotoimintaa (Tapettitehdas Pihlgren ja Ritola n.d.). Suomessa ei toistaiseksi kuitenkaan ole museota, joka keskittyisi yleisemmällä tasolla suomalaisten kotien tapettikokoelman keruuseen ja esittelyyn. Suuri osa museoiden kokoelmista sisältää silti tapetteja jossakin muodossa. Tunnettuja suomalaisia tapettierikoisuuksia ovat esimerkiksi Kansallismuseon perusnäyttelyyn kuuluvat Jackarbyn eli Jakkarilan kartanon salin maalatut kangastapetit 1760-luvulta ja Turun linnaan Uskelan kirkosta tuotu näyte kultanahkatapettia.

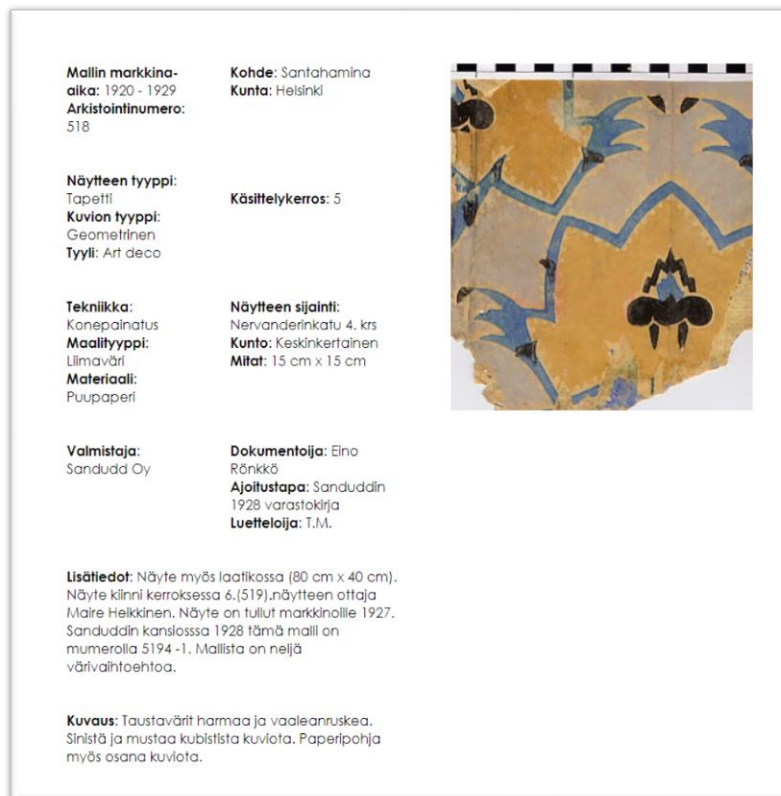
Erikoisuuden sijaan tapetit voivat olla esillä enemmänkin tyypillisyytensä johdosta. Näin voi ajatella esimerkiksi useissa talo- ja kotimuseoissa, joiden tavoitteena on yleensä palauttaa tila johonkin aiempaan asuunsa, esimerkiksi jonkun aiemman asukkaan elinajan tai muuhun rakennuksen historian määräämään aikakauteen. Pyrkimyksenä on havainnollistaa mahdollisimman tarkasti esimerkiksi tietyn merkkihenkilön tai aikakauden asuinoloja. Interiööreihin halutaan luoda mahdollisimman autenttinen tunnelma. Aikakauden tapetteja saatetaan siksi esitellä jopa alkuperäisin tapettikerroksin. Niiden harvinaisuuden ja herkkyyden vuoksi saattaa olla parasta peittää ne alkuperäisen mallin mukaan teetettyjen kopiotapettien alle. Näin tehtiin esimerkiksi Runebergin kotimuseon 2000-luvun alun restaurointitöiden yhteydessä (Flink 2006, 61).

Kotimuseoita pidetään ympäri Suomen niin museoiden, säätiöiden kuin yksityishenkilöidenkin toimesta. Useissa museoissa on asunut tunnettu suomalainen kuvataiteilija, kirjailija tai presidentti. Tällaisia ovat esimerkiksi Jean Sibeliuksen koti Ainola, Urho Kekkonen synnyinkoti Lepikon torppa ja Akseli Gallén-Kallelan ateljeekoti Tarvaspää Espoossa. Näistä esimerkiksi Ainolassa on edelleenkin esillä talon alkuperäistä 1910– tai 1920-luvun tapettipintaa (Museovirasto n.d.).

3.2 Tapettitietokanta

Tapettitietokanta on huomattava suomalaisen virallisen tahon kokoama ja vuonna 2009 julkaisema digitaalinen tapettifragmenttikokoelma. Tietokanta on luotu Museoviraston Rakennushistorian osaston pitkäaikaisen työntekijän Maire Heikkisen johdolla. Tietokannassa on tuhansia näytteitä, joista vanhimmat on ajoitettu jopa 1790-luvulle (Murto-Orava 2009). Tietokanta ei nimestään huolimatta koostu pelkästään tapeteista, vaan seassa on muitakin rakennusfragmentteja, kuten näytteitä linoleumlattioista ja savirappauksista.

Tapettitietokannan fragmenteista on julkaistu yleensä perustiedot, kuten näytteen alkuperäinen sijaintiosoite, -kunta, näytteen dokumentoija, materiaali ja koko. Tietojen määrä vaihtelee näytteen mukaan. Joidenkin näytteiden kohdalla saattaa olla runsaastikin tietoa kuvion tyypistä aina valmistajasta ja tuotantoajankohdasta lähtien (kuva 1).

Kuva 1. Kuvassa tapettitietokannan tiedot Sanduddin valmistamasta tapettifragmentista Santahaminasta.

Kaikista fragmenteista ei ole kuvaa, vaan joskus pelkkä sanallinen kuvailu. Tietokannan fragmentteja alettiin kuvata jo 1990-luvulla. Vielä 2000-luvun alkupuolella esimerkiksi toisiaan paljon muistuttavia rappausimitaatiomalleja jätettiin kuvaamatta tietokannan tallennustilan säästämiseksi. Nykyisten teknisten mahdollisuuksien kuten pilvipalveluiden avulla tietokannassa saattaisi olla enemmänkin kuvamateriaalia. (Heikkinen 2016, 7.)

Tapettitietokanta on merkittävä ei pelkästään laajan näytemääränsä vuoksi, vaan myös saavutettavuutensa ansiosta. Tapettitietokanta onkin verkkopalvelu, jonka tietoja kuka tahansa voi selata vapaasti ja maksutta. Yksityishenkilöille tämä tarjoaa kulttuurihistorian tutkimisen lisäksi mahdollisuuksia esimerkiksi ajoittaa tai tunnistaa oman rakennuksensa tapetteja.

Tapettitietokannan yhteyteen ei enää lisätä uusia tapettinäytteitä, vaan vanhat digitoidut ja uutena tulleet näytteet pyritään siirtämään aikanaan Finna-palveluun (Heikkilä 2016, 34). Finna on Suomen kirjastojen, arkistojen ja museoiden aineistoja verkossa esittelevä sivusto. Finnaan on siirretty jo nyt tuhansia tapettinäytteitä maakuntamuseoiden kokoelmista (Heikkilä 2016, 34).

4 Rauhankadun tapettifragmentit

Tässä opinnäytetyössä käsitellyt tapettifragmentit saatiin Museovirastolta. Fragmentit toimitettiin kolmessa eri pakkauksessa, joista suurimman sisältö valittiin tarkasteltavaksi tätä opinnäytetyötä varten. Alusta asti oli tiedossa, että kyseiset fragmentit olivat luettelottomia ja niiden taustatiedoissa oli epäselvyyttä. Fragmenttien mukana kulkeneiden muistiinpanojen perustella oli Museovirastossa päätelty, että fragmentit oli purettu Haminassa edelleenkin sijaitsevasta puutalosta osoitteessa Rauhankatu 3b, jossa oli aiemmin Museoviraston Haminan toimipiste (kuva 2).

Kuva 2. Kochlerin talo Haminassa vuonna 2016. Talo on nykyään yksityisomistuksessa.

Talo tunnetaan myös nimellä Kochlerin talo, ja se on osa pientä kaupunkialuetta, joka säästyi Haminan suurpalon liekeiltä vuonna 1840 (Haminan linnoituksen vanhat talot ry n.d.). Haminan historiallisen keskustan vanhat rakennukset on määrätty ulkoasuiltaan suojeltaviksi (Niemi 2017). Talojen interiöörejä suojelupäätös ei kuitenkaan koske, vaan Kochlerin taloon on tehty useampikin mittava remontti (Kaskinen 2018).

Museoviraston Haminan toimipisteessä aiemmin työskenneeltä Ilkka Kaskiselta (2018) saatiin vahvistus sähköpostitse lähetettyjen valokuvien avulla, että ainakin suurin osa laatikon fragmenteista oli kyseisestä rakennuksesta ja niistä tehdyt muistiinpanot olivat hänen käsialaansa. Kaskinen kertoo viestissään tulleensa Haminan toimipisteeseen tutkijaksi vuonna 1985, jolloin Rauhankatu 3:n talojen remontointi oli jo käynnissä. Korjattavina olivat olleet tontin kummatkin puurakennukset, vierekkäiset Rauhankatu 3a sekä

3b. Remontti oli kestänyt vuoteen 1989 saakka, ja se oli toteutettu työsiirtolan voimin. Molemmat rakennukset olivat olleet surkeassa kunnossa: 3b:n katto oli vuotanut ja mädättänyt rakennuksen seinää pitkältä matkalta, mikä vaati muun muassa seinän korvaamista jopa viiden metrin matkalta. (Kaskinen 2018.)

Remontin yhteydessä seinäpinnat purettiin vanhoista kerroksistaan, levytettiin ja maalattiin. Tässä yhteydessä Kaskinen kertoo ottaneensa talteen tapettifragmentteja. Osan hän ehti lajitella rakennuksen historian selvittämiseksi, osa jäi kuulemma suunnilleen samoihin pinoihin aina 2010-luvulle saakka. Tämän jälkeen fragmentteja on ilmeisesti pakkaillu ja liikuteltu eri tavoin pariin otteeseen, esimerkiksi Haminasta Museoviraston Helsingin tiloihin siirrettäessä.

Museovirastolla on tällä hetkellä meneillään projekti, jossa aiemmin liian pieniin ja heikolaatuisiin säilytysmateriaaleihin pakattuja tapettifragmentteja käydään läpi. Tässä yhteydessä niiden inventointitiedot tarkistetaan ja täydennetään sähköiseen kokoelmanhallintajärjestelmä Muskettiin. Samalla fragmentit pakataan uudelleen kunnollisiin säilytyspakkauksiin. Näille opinnäytetyön luetteloimattomille fragmenteille oli tarkoitus tehdä sama uudelleen pakkaaminen. Kunnollisten kontekstietojen puuttuessa niiden luettelointi ja siirto sähköisiin järjestelmiin tulee olemaan ajankohtaista vasta tulevaisuudessa, kun niiden historiaselvitys on tehty.

4.1 Lähtötilanne

Fragmentit oli pakattu laatikkoon suurena kasana. Fragmentteja oli erottamassa toisistaan vain väleihin asetettuja pahveja tai papereita, jotka muodostivat fragmenttikokonaisuudesta pienempiä osioita. Kussakin osiossa saattoi olla monta välipapereita jaettua kerrosta, ja yhdessä kerroksessa saattoi olla useitakin fragmentteja. Fragmentteja oli kasassa myös hyvin erilaisissa ko'oissa ja muodoissa (kuva 3).

Kuva 3. Fragmentit suurena kekona pahvilaatikossa.

Laatikko sisälsi niin parin senttimetrin kuin lähemmän metrin levyisiä fragmentteja: osa yksittäisinä tapettipaloina, osa kokonaisina tapettikakkuina pinkopahveineen päivineen. Kaskinen oli tehnyt alustavaa inventointityötä ja pakannut tapettikerroksia kronologisiin kokonaisuuksiin. Ajan kuluessa ongelmaksi oli muodostunut kuitenkin kokonaisuuksien vapaa liikkuvuus laatikon sisällä. Fragmenttiniput näyttivät sekoittuneen hieman keskenään.

Jo heti laatikon avaamisen jälkeen tilannetta silmäiltäessä ymmärrettiin fragmenttien konservointitoimien jäävän tällä erää yksinkertaisiksi. Fragmentteja oli niin suuri määrä ja osa näytti niin huonokuntoisilta, ettei opinnäytetyöhön varattu aika olisi riittänyt monivaiheiseen konservointiin. Siitä syystä jo ennen fragmenttien vaurioihin tarkempaa perehtymistä konservointisuunnitelmaksi valittiin pelkkä fragmenttien puhdistus. Fragmenttien suuren määrän ja rajoitetun ajan puitteissa puhdistusmenetelmäksi valittiin imurointi. Mikäli aikaa olisi ollut huomattavasti enemmän tai puhdistettavaa materiaalia vähemmän, olisi kuivapuhdistuksessa voinut imuroinnin jälkeen harkita myös Alron®-sienen käyttöä.

Fragmenttien likaisuus oli suurin yksittäinen tekijä, joka heikensi niiden säilymistä, joten sen vähentäminen oli ensisijainen tehtävä. Lisäksi puhdistus mahdollisti fragmenttien asianmukaisen uudelleen pakkaamisen Museoviraston säilytysmateriaaleihin ja siten vähensi niiden lisävaurioitumisen riskiä.

4.2 Dokumentointi

Näitä fragmentteja ei ole aiemmin dokumentoitu lukuun ottamatta käsinkirjoitettuja pieniä muistiinpanoja, joita löytyi fragmenttien väleistä kopio- ja ruutupapereille kirjoitettuina. Papereissa saattoi lukea esimerkiksi *Rauhankatu 3 / näyte 1 / kk 2 a-b*. Jostakin kuviosta oli piirretty osittainen jäljennös. Dokumentointi oli siis aloitettu, mutta työ oli jäänyt kesken.

Muistiinpanot olivat tiedoiltaan suppeita. Fragmenttien alkuperäinen kerääjä Ilkka Kaskinen voinee auttaa niiden ymmärtämisessä. Irrotustilanteessa tai hetki sen jälkeen tuoreeltaan tehdyt muistiinpanot olisivat kuitenkin luotettavampi lähde fragmenttien tulkitsemiseksi, sillä tarkkamuistisenkin ihmisen voi olla vaivalloista muistaa yksityiskohtia kolmen vuosikymmenen takaa. Irtonaisten muistipapereiden kohdistaminen laatikoissa vapaasti liikkuneisiin fragmentteihin on vaikeaa. Yhdessä kopiopaperissa saattoi olla rivitettyjä muistiinpanoja useasta fragmentista. Fragmentit olivat sitten saattaneet liikkua kokonaan pois merkintänsä kohdalta (kuva 4).

Kuva 4. Fragmentit ovat liikkuneet paikoiltaan jättäen vai tyhjän paperin muistiinpanoineen.

Fragmenttien valtaisan määrän vuoksi kaikkien fragmenttien yksittäinen valokuvaaminen päätettiin jättää pois tämän opinnäytetyön aikaisesta dokumentoinnista. Nyt fragmentit

valokuvattiin vain yleisilmeeltään ja siten, että kaikki selkeiksi kokonaisuuksiksi laatikkoon erotellut fragmentit tulivat samaan kuvaan. Kuvien avulla voi tarvittaessa silmäillä yleisesti, minkä näköisiä fragmentteja luettelointon materiaali sisältää. Perusteellinen valokuvaaminen lienee aiheellista vasta siinä vaiheessa, kun fragmentit luetteloidaan tulevaisuudessa Museoviraston järjestelmiin ja ne saavat esinumerot. Tuolloin valokuvauksen voi osoittaa oikealle esinumerolle. Samoin fragmenttien tarkka mittaaminen on hyödytöntä ennen niiden luettelointia. Nyt fragmentit mitattiin suurpiirteisesti, jotta saatiin lasketuksi tarvittavien pakkausmateriaalien koot ja menekki.

4.3 Vauriokartoitus

Fragmenteissa oli nähtävissä suuri vaurioiden kirjo. Kaikki fragmentit olivat pölyn ja lian peitossa, ja tapettikakkujen kerrosten väleistä rapisi jatkuvasti lisää irtoroskaa. Suuressa osassa fragmentteja oli repeämiä, palkeenkieliä ja reikiä. Tyypillisiä olivat myös pintojen kulumat, värien haalistumat ja erilaiset tahrat. Moni fragmentti oli taittunut yhdestä tai useammasta kohdasta. Joissakin tapettikakuissa oli suuria hyönteisten syömiä koloja ja käytäviä, jotka olivat yhä täynnä niiden jauhomaista jätettä (kuva 5).

Kuva 5. Fragmentissa on vaurioita hyönteisten jäljiltä, syötyjä alueita ja kärpästen jätöksiä.

Tapeteille tyypillisesti monen pinnalla oli myös kärpästen jätöksiä ja muista pintakäsittelyistä tulleita roiskeita. Osa tapeteista oli myös jo hyvin hauraita ja väreiltään liituuntuneita.

4.4 Aktiivinen konservointi

Fragmentit otettiin pois laatikosta osio kerrallaan. Osiot jaettiin sen mukaan, missä kohtaa niput näyttivät jakautuvan selkeimmin omiksi kokonaisuuksikseen, esimerkiksi suurien suojapapereiden tai pahvien mukaan. Kaikki kohteeksi valitun pahvilaatikon tapetti-fragmentit olivat niin likaisia, että ne oli kuivapuhdistettava sitä mukaa kun ne otettiin esiin laatikosta. Irtolika olisi muutoin siirtynyt heti ympäristöön, eikä fragmentteja olisi juuri voinut käsitellä. Suuren likamäärän vuoksi puhdistuksen aikana käytettiin hengityssuojainta.

Kuivapuhdistus suoritettiin fragmentti kerrallaan imuroimalla. Puhdistuksen apuna käytettiin aluksi tiheäsilmäistä muoviverkkoa, jonka läpi fragmentit imuroitiin pienellä teholla. Verkon reunoille asetettiin painot, jottei se liikkunut imun vaikutuksesta. Jo ensimmäisen fragmentin kohdalla kävi kuitenkin ilmeiseksi, ettei verkon läpi imurointi ollut tarpeeksi tehokas puhdistuskeino, sillä lika oli tarttunut liian hyvin fragmenttipintoihin. Verkon sijaan fragmentin päälle asetettiin varovasti painoja, jotta se voitiin imuroida lähietäisyydeltä, kuitenkin fragmenttiin imurilla koskematta. Lian irrottamisessa apuna käytettiin vuohenkarvasivellintä, jolla lika nostettiin ilmaan. Siveltimen ja imurin yhteiskäyttö osoitautui toimivaksi keinoksi, joten kaikki fragmentit puhdistettiin tällä tavoin (kuva 6).

Kuva 6. Lähikuva fragmentista ennen ja jälkeen kuivapuhdistuksen.

Puhdistuksen jälkeen fragmentit siirrettiin tilapäisiin kansioihin silkkipapereiden väliin samoissa osioissa kuin ne oli laatikosta purettu. Silkkipaperin päälle siirtämisen jälkeen kustakin osiosta otettiin valokuva, jossa kaikki sen sisältämät fragmentit näkyivät. Näin tallennettiin samalla niiden kuvioinnit ja värit mahdollista myöhempää tarkastelua varten.

4.5 Fragmenttien pakkaaminen Museoviraston kokoelmakeskukseen

Kuivapuhdistettujen objektien lopullinen määrä oli 350 kappaletta, sisältäen puhdistetut alkuperäiset muistiinpanopaperit. Fragmentit pakattiin Museovirastosta saatujen ohjeistuksien mukaan virastolta saatuihin materiaaleihin. Museovirasto käyttää varastoinnissaan Pankaboardin valmistamia arkistokelpoisesta pahvista valmistettuja laatikoita. Laatikot on niitattu kasaan, joten niiden kanssa on käytettävä primäärisuojia. (Tiainen 2018.) Pienet näytteet suojattiin Klugin läpikuultavilla A4- tai A3-kokoisilla suoja-/valokuvakuorilla. A3-kokoa suuremmille näyteosioille taiteltiin suojakuoret Klugin Museum-paperista, ja näytteiden väleihin laitettiin happovapaa silkkipaperi. Näytteet pakattiin aiempine muistiinpanoineen. Mitoista riippuen fragmentit pakattiin Pankaboard Oy:n A3-kokoiseen pahvikoteloon tai saman valmistajan suurempaan laatikkoon, jonka mitat ovat 70 cm x 126 cm x 10 cm. Kaikista suurimmat fragmentit suojattiin Tervakosken paperitehtaan valmistamasta TerArchive-paperista taitelluin suojakuorin. Kokoelmakeskuksella suurimmat suojakuoret varastoidaan metallisiin vetolaatikoihin (Tiainen 2018).

5 Yksityishenkilö tapettien tallentajana

Aivan kuten jo yli sata vuotta sitten hallitsevat nykyisinkin kodin seinäpintojen väriytyksiä ja materiaaleja useimmiten sekä kulloisenkin asukkaan mieltymykset että yleiset sisustustrendit. Edellisen asukkaan valitsema tai vuosikymmeniä vanha tapetti ei välttämättä vastaa asukkaan makua, ja seinäpintojen uudelleen käsitteleminen nähdään tarpeellisenä. Jollei rakennuksen interiööreistä ole olemassa suojelupäätöstä jää asukkaan päätettäväksi, millaisina ne säilyvät tai säilyvätkö ollenkaan. Tästä syystä yksityishenkilöille on tarjottava työkaluja talonsa kulttuurihistorian arvon ymmärtämiseen ja tallentamiseen. Perinnerakentaminen ja vanhan rakennuskannan säilyttäminen onkin herättänyt kasvavaa kiinnostusta. Kodinomistajia pyritään tukemaan vanhojen rakennusten säilyttämisessä myös korjaus- ja entistämisavustuksilla (Pietarila 2008).

Useimpia kodinomistajia kiinnostanee oman kotinsa historia, varsinkin mitä iäkkäämpi rakennus on. Talon menneisyyteen voi tutustua tutkien esimerkiksi mahdollisia arkistomateriaaleja kuten valokuvia ja myös maakunta-arkistoissa säilytettäviä dokumentteja. Tietoa talon sisältämistä materiaaleista ja kiinteän sisustuksen historiasta voi hankkia rakennus- ja väritutkimuksin. Esimerkiksi ovissa on lähes aina lukuisten eriväristen maalipintojen kerrostuma. Seinäpinnat ovat saattaneet kokeneet muutoksia, ja vanhimmista tapeteista voi löytää vain fragmenttien rippeitä. Eheänä säilyneet pintakäsittelykerrokset taas ovat upea, harvinaisempi piirre rakennuksessa.

5.1 Parhaiten tapetit säilyvät sijoillaan

Mitä iäkkäämpi rakennus, sitä kriittisempää alkuperäisten kerrosten paikoilleen jättämisestä tulee, sillä Suomesta löytyy esimerkiksi enää vähäinen määrä 1960-lukua vanhempia autenttisia interiöörejä (Opetusministeriö 2003). Sisätilojen kiinteän sisustuksen kerrostumat muodostavat kulttuurihistoriallisen kokonaisuuden, johon kajoaminen vaikuttaa koko rakennuksen arvoon. Burran julistuksen kymmenennen artiklan mukaan kaikki paikan kulttuuriseen merkitykseen vaikuttavat osat tulisi säilyttää paikan yhteydessä (The Burra Charter 2013). Rakennuksen eheyden ja aitouden kannalta olisi siis suotavaa jättää alkuperäiset kerrokset paikoilleen. Myös Museoviraston rakennuskonservoinnin osaston erikoistutkija Elisa Heikkilä (2018) linjaa, että mahdollisuuksien mukaan vanhat tapettikerrokset olisi syytä säilyttää paikoillaan.

Kodinomistajien olisikin hyvä oivaltaa, etteivät vanhojen tapettipintojen kulumat ja vauriot välttämättä ole este niiden säilyttämiselle. Hirsiseinän pinnalle jätetyt tapettikerrokset toimivat myös rakenteen tiivistäjinä estäen vetoa (Heikkinen 2009, 297). Joskus pintakeroksia on siirrettävä lämpöeristyksen lisäämisen takia tai jotta päästään tarkistamaan niiden alla olevan hirsirakenteen kunto. Tuolloin kannattaa punnita mahdollisuutta tapettikerrosten purkamiseksi suurina tai jopa seinien kokoisina arkkeina, jolloin ne voisi kiinnittää seiniin kohdistuvien työvaiheiden jälkeen takaisin paikoilleen. (Laine & Orrenmaa 2012, 92; Rakennusentisöintiliike Ukri Oy 2013.)

Kodinomistaja voi itse huolehtia tapettiensa paremmasta säilymisestä jo yksinkertaisimmillaan hyvällä taloudenpidolla, jolloin lian ja pölyn kerääntyminen ei lisää tapettien vaurioitumista. Tapetteja voi puhdistaa pintapölyistä yksinkertaisesti esimerkiksi kuivalla mikrokuituliinalla. Pienten repeämien ja reikien paikkaaminen onnistuu varmasti kaikilta asiasta kiinnostuneilta, kunhan töihin käyttää sopivia välineitä ja materiaaleja. Talojen

ullakoilla ja varastoissa saattaa olla jäljellä jäännösrullia tai -paloja aiemmista tapeteista. Niistä saa toimivaa paikkamateriaalia. Paikkojen liimaamiseen on syytä käyttää muovitonta liisteriä. Asukas voi valmistaa liisterin myös itse esimerkiksi vehnä jauhoista keittämällä. (Finnberg 2016, 36 – 38.) Liisterin valmistukseen löytyy ohjeita niin kirjallisuudesta kuin internetistäkin. Suurempien vaurioiden kohdalla tapettien konservointi ja kunnostus vaatii jo ammattilaisen osaamista.

Mikäli seinäpinnan haluaa kuitenkin tapetoida uudestaan, onnistuu uuden kerroksen liisteröinti vanhan päälle lähes aina (Heikkinen 2016, 13). Jos vanhan tapetin epätasainen pinta haittaa uutta tapettikerrosta, voi koloja ja naarmuja silottaa liisteröimällä niiden päälle paikat esimerkiksi makulatuuri- tai japaninpaperista (Finnberg 2016, 38). Aikoinaan samaan tehtävään käytettiin esimerkiksi sanomalehtipaperia (Heikkinen 2016, 13). Happamuutensa vuoksi se ei ole kuitenkaan paikkaukseen suositeltavin materiaali.

Mikäli vanhat tapettikerrokset halutaan pois näkyviltä tai niiden päälle ei haluta lisätä uutta kerrosta, ne voi levyttää tai pahvittaa piiloon. Tällöin ne saadaan samalla säilytettyä suojattuina alkuperäisillä sijoillaan. (Heikkinen 2016, 13.) Tällöin uuden suojapinnan päälle voisi toteuttaa halutunlaisen pintakäsittelyn ilman pelkoa vanhempien kerrosten vaurioitumisesta.

5.2 Aiempiin interiööriasuihin palauttaminen

Yksityisille kodinomistajille tulee myös vastaan kotimuseoille tyypillisiä tilanteita, joissa suunnitellaan tapettikerrosten purkua tiettyyn kerrokseen saakka. Rakennustutkimuksen avulla on tapetti- ja pintakäsittelyvaihtoehdoista valittu sopivin, oli se sitä sitten ajallisesti tai tyyllillisesti, valitsijan motiiveista riippuen.

Tavoitteen ollessa tilan palauttaminen johonkin aiempaan tapettikerrokseen olisi vaihtoehtona harkittava tapetin toisintoa. Vanhasta tapetista voi teettää kopion, joka sitten asennetaan seinän uusimmaksi kerrokseksi, esimerkiksi vanhan seinäpinnan suojaan pahvittamisen jälkeen. Historiallisia tapetteja valmistetaan yhä, ja kiinnostus perinnerakentamista kohtaan tuntuu lisänneen ja monipuolistaneen eri valmistajien vanhojen tapettimallien valikoimia. Vaikka malleja tulee jatkuvasti lisää, ei kaikkia perinnemalleja varmastikaan voi tulla saataville. Tarkan kopion puuttuessa on mahdollista teettää uusi tapetti käsityönä.

Tapettia valittaessa tulee ottaa huomioon uuden tapetin valmistusmateriaali. Jos kopio tulee pinkopahvin tai vanhan paperitapetin päälle, se ei voi olla valmistettu nykyaikaisesta kuitukangastapetista. Vanhat pinkopahvit ja paperitapetit elävät eri tavoin esimerkiksi lämmön ja kosteuden vaikutuksesta. Koska kuitukangastapettiin lämpö ja kosteus eivät vaikuta samalla tavoin, ovat materiaalit toisilleen teknisesti sopimattomia. (Heino 2016, 44.)

5.3 Vanhojen tapettikerrosten esiinotto

Jos vanhoja kerroksia halutaan pitää edelleen nähtävillä, voi niistä tehdä pienikokoisen esiinoton. Väritutkimuksessa otetaan esiin usein maalipintojen väriportaikko. Samaa tyyliä voi soveltaa tapettikerrosten kanssa. Tällainen kerrostumien esille jättäminen on yleinen tapa tuoda huoneiden interiöörihistoriaa katsojien nähtäväksi esimerkiksi kotimuseoissa.

Tapettien esiinotto kannattaa tehdä mieluiten ikkunaseinälle, jossa se olisi mahdollisimman suojattuna auringonvalolta (Rotonen 2010, 21). Jos esiinoton ei tarvitse olla jatkuvasti nähtävillä, voi sen sijoittaa myös jonkin huonekalun tai esimerkiksi taulun taakse. Mitä valoisampi paikka, sitä enemmän materiaalit valon vaikutuksesta haurastuvat ja haalistuvat. Nähtävälle jäävän esiinoton voi suojata tarvittaessa esimerkiksi päälle kiinnitettävällä lasi- tai plexilevyllä. Esiinoton suojaus voi olla aiheellinen esimerkiksi keittiössä tai eteisessä, jossa ne altistuvat helposti lialle ja kosteudelle. On syytä pohtia ennakoon myös esiinotolle sopivinta sijaintikorkeutta ja -kohtaa, sillä niin huonekalut kuin ihmisen luontainen tarve koskettaa näkemäänsä voivat olla vaaraksi tapettien vaurioitumiselle.

6 Tapettifragmenttien säilyttämisen merkitys

Säilytämme asioita, sillä niillä on meille arvoa, oli kyse sitten fyysisistä objekteista tai kansanperinteistä. Esimerkiksi jollekin esineelle annetun arvon määrä ei ole vakio, vaan se vaihtelee esimerkiksi ajankulun, vallitsevan kulttuurin, esineen fyysisen tilan ja arvon määrittäjän mukaan (Appelbaum 2010, 87). Barbara Appelbaum (2010, 88) on nimennyt kolmetoista erilaista arvoa, joita säilyttämistämme asioista voi tunnistaa. Ne ovat tai-

dearvo, esteettinen arvo, historiallinen arvo, muistoarvo, käyttöarvo, uutuusarvo, tutkimusarvo, opetusarvo, ikäarvo, tunnearvo, rahallinen arvo, miellelyhtymäarvo ja harvinaisuusarvo. Yksittäiseen asiaan voi liittyä, ja useimmiten liittyykin, samanaikaisesti lukuisia arvoja. Usein osa näistä arvoista koetaan kuitenkin merkityksellisemmiksi kuin toiset. Esimerkiksi esineen harvinaisuusarvo koetaan usein merkittäväksi tekijäksi, oli arvon määrittelijänä sitten instituutio kuten museo tai yksityishenkilö.

Suomalaista rakennusperintöä varten säädettyyn rakennussuojelulakiin on listattu edellä mainittujen kaltaisia arvoja, joiden avulla rakennuksen merkittävyys arvioidaan paikallisella, maakunnallisella tai valtakunnallisella tasolla. Arvoja ovat alkuperäisyys, harvinaisuus, edustavuus, tyypillisuus, historiallinen todistusvoima ja historiallinen kerroksisuus. (Paasmala 2014, 22.) Tapettifragmentilla on parhaimmillaan näistä arvoista useita, jopa kaikkia. Lisäksi yksityisen kodinomistajan kohdalla fragmentti saattaa saada useita Appelbaumin (2010, 87) listaamia arvoja, kuten esimerkiksi tunne- tai muistoarvoja.

Fragmentti voi tarjota kulttuurihistoriallista tietoa rakennuksen vaiheista ja huoneiden aiemmista asuista. Ne voivat antaa tarkkaakin tietoa talon aiemmista asukkaista: niin heidän sisustusmaustaan, taloudellisesta tilanteestaan kuin yhteiskunnallisesta asemastaan. Tutkijoille tapettifragmenteista saadaan tietoa historiallisista tapettikuvioista ja tapetin valmistustekniikoista (Kallaste 2013). Materiaalitutkimusta voidaan tehdä käytetyistä pigmenteistä, sideaineista ja tapettipapereista. Fragmentteilla voi olla arvoa myös vertailunäytteinä. Fragmenttien sisältämää tietoa voivat hyödyntää tutkijoiden lisäksi myös yksityishenkilöt. Tiedoista voi olla apua henkilölle, joka kirjoittaa kotinsa historiikka, tai suunnittelee remontointia tai uusia värityksiä interiööreihinsä. Talon historiaan tutustuminen myös kasvattaa kodin merkitystä omistajalleen.

7 Tapettifragmenttien irrottaminen seinäpinnalta

7.1 Sopivan leikkuukohdan valinta

Tapettifragmenttien seinältä irrottamisen tarkoitus on niiden sisältämän kulttuuriperintötiedon säilyttäminen ja tutkiminen. Jos irrottamiseen päädytään, on tästä syystä kiinnitettävä huomiota erityisesti fragmenttien irrotuskohtaan ja kokoon, jotta tietoa saadaan kerättyä suurin mahdollinen määrä. Jos seinällä on ehjä tapettipinta, on paras mahdollinen fragmentin irrotuskohta seinän yläreunassa, sillä silloin mahdolliset boordi- eli koristenauhat saadaan mukaan. Kattolista joudutaan usein irrottamaan väliaikaisesti tapetin yläreunan fragmentin mukaan saamiseksi (Laine & Orrenmaa 2012, 95). Samalta seinältä voi ottaa useammankin fragmentin eri korkeuksilta. Jos loput tapeteista jätetään paikoilleen, on luonnollisesti järkevää leikata fragmentti jostain muualta kuin seinän keskeltä, jotta reiän paikkakohdan erottuminen minimoidaan. Leikkuuvälineenä voi käyttää esimerkiksi mattoveistä. Leikkaamisen yhteydessä saattaa joutua poistamaan myös sitä kiinnittäneet nupi- tai huopanaulat, joita saattaa olla eri kohdilla fragmenttia. Mikäli poistettava fragmentti on liimattu suoraan seinään, voi sen irrottamista kokeilla ensin paletti-veitsellä. Todennäköisesti irrotuksessa saattaa joutua kuitenkin käyttämään apuna kosteutta.

7.2 Fragmentin koko tarpeen mukaan

Painettujen kuvioiden koot ovat vaihdelleet: joskus yksittäinen koristekuvio on saattanut olla korkeudeltaan jopa 120 senttimetriä (Heikkinen 2006, 9). Fragmentin koon kannattaisi olla ennemmin suurempi kuin pienempi, jotta fragmentin sisältämä kuvioinformaatio olisi mahdollisimman kattava. Suurikokoinen fragmentti on todennäköisesti jo erittäin perusteellinen dokumentti silloin, kun tiedetään tai on syytä epäillä, etteivät alkuperäiset tapettikerrokset tule jäämään sijoilleen. Joissakin tapauksissa saattaa esimerkiksi esteettisistä syistä olla kannattavaa irrottaa pienempi fragmenttipala. Joskus fragmenttia taas ei ole jäljellä kuin pieni pala.

Tapettirullien koko on vaihdellut hieman tuotantomaiden ja -tehtaiden mukaan, ja vuotia on leikeltu tarvittuihin mittoihin liisteröinnin aikana. Vaikka vuotien ja kuvioiden mitat ovat vaihtelevia, esimerkiksi noin 1,2 x 1,2 metrin kokoiseen fragmenttiin mahtuu kuitenkin todennäköisesti tapetin kokonainen eheä kuvioraportti sekä vaaka- että pystysuunnassa,

vaikka leikkuukohdan sisään osuisikin jonkin kerroksen saumakohta (Laine & Orrenmaa 2012, 95). Yksityishenkilölle tämän mittainen fragmentti voi kuitenkin olla hankala sekä käsitellä, että säilyttää. Esimerkiksi 35 cm x 50 cm fragmentti mahtuu todennäköisesti banaanilaatikkoon tai usean eri valmistajan muuttolaatikkoon.

On tietenkin ymmärrettävää, etteivät ohjeistuksen kaikki neuvot ole aina noudatettavissa. Suurikokoisten fragmenttien siististi seinästä leikkaaminen saattaa olla mahdollista, kun kerättävänä on enää riekaleita lattialla, jonne innokas purkaja on ne pudotellut (kuva 7).

Kuva 7. Jugendtalon seinää oli peittänyt maalattu tapetti. Remontoija repi päällimmäisen tapettikerroksen päästäkseen käsiksi alempiin kerroksiin.

Tällöin fragmentit ovat mahdollisesti menettäneet yhden osan informaatioarvostaan esimerkiksi kokonaisen kuvaraportin puuttuessa. Joskus tapeteista on jäljellä vain pieniä palasia, joita saattaa löytää esimerkiksi listojen ja pattereiden takaa. Nämäkin fragmentit voivat tarjota kuitenkin paljon informaatiota interiöörin aikaisemmasta väri-, tyyli- ja materiaalimaailmasta.

8 Tapettifragmenttien jatkokäsittely ja säilytys

8.1 Dokumentointi

Fragmentteja kerätessä on ensisijaisen tärkeää myös dokumentoida irrottamisprosessi huolellisesti. Vaikka fyysinen fragmentti ja sen oheistieto olisivat toistaiseksi jäämässä vain yksityishenkilön omaan käyttöön, ei niiden merkitystä voi ennalta tietää. Entä jos fragmentit tulevatkin määrittelemään rakennuksen interiööripintoja vuosikymmenten päästä? Ehkäpä tulevat sukupolvet tutkivat talon historiaa, mutteivät osaa yhdistää näytteitä oikeisiin sijainteihin. Uhkana on Rauhankadun fragmenttien tavoin näytteisiin liittyvän tiedon katoaminen erityisesti silloin, kun niitä ei ole kirjattu selkeästi ja kattavasti ja aineistoa käsittelee joku muu kuin keruun suorittanut henkilö (Huttunen 2017, 14).

Valokuvaaminen on hyvä keino dokumentoida fragmenttien tietoja. Kuvaamisen voi aloittaa jo silloin, kun fragmentti on vielä seinällä. Kuvaamalla irrotusprosessin vaiheet voi tietoihin palata myöhemminkin varmistamaan esimerkiksi tarkat näytteenottokohdat. Valokuva täydentää hyvin fragmentin mukana kulkevia tietoja. Joskus viimeistä kerrosta ei voikaan irrottaa, jos pahvien alta paljastuu esimerkiksi suoraan seinään maalattu sablonimaalaus. Nämä on syytä dokumentoida valokuvaten ja esimerkiksi jäljentämällä kuva paperille. Valokuvaaminen voi osaltaan myös suojella fragmentteja ylimääräiseltä käsittelyltä. Ehkäpä tulevaisuudessa pienimmätkin tapettifragmentit voivat olla toimivia vertailunäytteitä. Mahdollista voisi olla esimerkiksi Googlen hakupalveluihin kuuluvan käänteisen kuvahaun teknologian soveltaminen tapettien tunnistamisessa.

Fragmentit voi numeroida merkkamalla pehmeällä lyijykynällä nurjalle puolelle. Näin voidaan tarvittaessa yhdistää toisistaan hukkuneet fragmentti ja dokumentointilomake. Kontekstitiedot on tärkeää kirjata jo irrottamisen yhteydessä, tai ainakin silloin, kun ne ovat vielä irrottajan tuoreessa muistissa. Kuten Rauhankadun luettelomattomien fragmenttien kohdalla huomattiin, on hyödyksi kirjoittaa muistiinpanot käyttämättä lyhenteitä: 'ruokasali' kertoo aineistoon aiemmin perehtymättömälle enemmän kuin lyhenne 'rs'. Kattavien tietojen kirjaamiseen menee toki hieman enemmän aikaa, mutta huolellisesti tehty dokumentointi helpottaa fragmenttien jatkokäsittelyä. Tiedot ovat jo kohtuulliset, mikäli ne vastaavat klassisiin kysymyksiin *mitä*, *missä* ja *milloin*. Hyvät tiedot vastaavat jo kysymyksiin *kuka*, *miksi* ja *miten*.

Näihin kysymyksiin voi vastata kirjaamalla seuraavassa taulukossa selvitettyjä tietoja (taulukko 1):

Taulukko 1. Tapettifragmentin yhteyteen merkittäviä tietoja.

	KIRJATTAVAT TIEDOT
Mitä	Näytenumero, näytteen materiaali/laatu (esimerkiksi tapetti, paperia), koko
Missä	Rakennuksen tarkka osoite, talon nimi, huone, seinä, näytteenotto kohta
Milloin	Näytteenotto aika (päivä, kuukausi, vuosi)
Kuka	Näytteenottaja, mahdolliset muut osallistujat, tilaajat
Miksi	Näytteen oton syy: remontti, tutkimus, rakennuksen purku
Miten	Leikattu seinältä, revitty seinältä, kerätty lattialta

Dokumentointia voi täydentää myös sanallisin kuvailuin. Kuvailla voi yhtä hyvin fragmentin ulkomuotoa ja väritystä kuin irrotukseen johtaneita syitä. Kaikki kontekstieto on arvokasta. Myöskin huoneen tai koko rakennuksen pohjapiirroksen hahmotteleminen paperille voi olla hyödyksi, jos valmista pohjapiirrosta ei ole saatavilla. Lomakkeeseen (liite 2) sijoitettuun piirroskuvaan voi merkitä esimerkiksi näytteenottokohtat näytteille annetuin numeroin.

Dokumentoinnin kannalta on välttämätöntä, että fragmenteista kirjatut tiedot pysyvät niiden yhteydessä. Hyvät kontekstietiedot antavat fragmenteille merkittävää lisäarvoa. Irrallinen informaatio ei siihen pysty. Liitteenä 1 löytyvä ohjeistus muistuttaa yksityishenkilöä myös dokumentoinnin toteuttamisesta. Liitteen 2 lomake taas auttaa keräämään suuren tietomäärän yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

8.2 Puhdistus ja pakastus

Rakennuspinnalta irrotetut fragmentit tulisi puhdistaa kevyesti varsinkin ennen pitkäaikaista säilömistä. Irtopöly ja -lika voivat vaurioittaa materiaalia ja houkutella mikro-organismeja ja tuhohyönteisiä (Appelgren 2004, 24). Yksinkertainen kuivapuhdistus onnistuu esimerkiksi pyyhkimällä fragmenttien pinnat pehmeällä harjalla. Ilmaan leviävä pöly kannattaa imuroida pois samanaikaisesti.

Jos epäilee, että esimerkiksi paksumpien tapettikakkujen mukana saattaa olla tuhohyönteisiä, voi näytteet pakastaa. Fragmentit olisi paras pakata pakastuksen ajaksi suljettavaan pussiin. Tämä onnistunee vain pienempien fragmenttien kohdalla. Suurikokoisen fragmentin voisi siis pakata varoen esimerkiksi jätessäkkiin, joka teipataan kiinni. Fragmentteja voi pakastaa tavallisessa arkkupakastimessa, jonka lämpötila on liki -20 astetta. Mitä kylmempi, sen tehokkaampi pakastus on hyönteisten torjumiseen. Fragmenttien pakastusta tulisi kestää ainakin 72 tuntia. Tämän jälkeen niiden lämpötilan annetaan tasaantua hitaasti esimerkiksi 24 tunnin ajan. Juuri pakastimesta otettuja näytteitä on syytä käsitellä mahdollisimman vähän. Jäätäneet näytteet ovat hauraampia, joten näin minimoidaan vaurioiden syntyminen. Pakastus kannattaa toistaa esimerkiksi kolmen päivän kuluttua. Näin ensimmäisen pakastuksen jälkeen mahdollisesti heränneet hyönteiset ehtivät aktivoitua, ja uusi pakastuskerta tehoaa niiden hävittämiseksi. (The Grimwade Centre for Cultural Materials Conservation 2017).

8.3 Tapettikerrosten irrotus toisistaan

Mikäli kerrokset päädytään kuitenkin irrottamaan toisistaan, kannattaa yksityishenkilön jättää irrotustyö ammattilaiselle kuten konservaattorille. Kerrosten irrottaminen toisistaan on aina materiaaleja kuluttavaa ja altistaa ne esimerkiksi repeämisille. Tapettikerrosten toisistaan irrottamiseen on useita tyylejä, mutta niiden toimintaperiaatteena on kosteuden liimoja pehmittävä vaikutus. Vanhimmat tapettikerrokset on liki aina liimattu yhteen vehnä- tai ruisjauhoista tehdyllä liisterillä, joka pehmenee kosteuden vaikutuksesta. Liisterin pehmeneminen saattaa vaatia tuntien kostutusta, joten lukuisien kerrosten tapettikakkujen purku saattaa vaatia useampia työpäiviä. (Laine & Orrenmaa 2012, 95 – 96.)

Kirjallisuudesta löytyy kostutustapoja suoranaista kastelusta aina höyryllä tapahtuvaan irrotukseen saakka. Tarkoitukseen voi käyttää esimerkiksi erikseen rakennettua kosteuskammiota. Kammiona voi toimia esimerkiksi kannellinen matalareunainen muovilla suojattu puulaatikko tai muoviallas, jonka pohjalle laitetaan märkiä pyyhkeitä. Pyyhkeiden ylle rakennetaan teline, jonka päälle tapettikakku asetetaan uusin kerros alaspäin. Kakun taustapuolelle suihkutetaan lämmintä vettä suihkepullosta, kansi suljetaan ja kakun annetaan kostua. Kammiokäsittelyä voi jatkaa usean päivän ajan välillä suihkepullosta kostuttaen. On kuitenkin tarkkailtava jatkuvasti, ettei fragmentteihin ala kertyä mikrobikasvustoa. (Maijanen 2010, 61.)

Kostuttamisella on myös haittapuolensa. Tapettien painovärit olivat hyvin pitkään vesiliukoisia liimavärejä, jolloin kosteuskäsittely saattaa siis aiheuttaa väripintojen liukenemista tai samentumista (Laine & Orrenmaa 2012, 96). Kostuneiden väripintojen koskettaminen ja liikuttaminen saattaa johtaa joidenkin kohtien kokonaiseen värikatoon. Uudemmissa liisteriseoksissa taas saattaa olla lisänä muitakin liima-aineita, joiden pehmittämiseen pelkkä vesi ei saata riittää (Laine & Orrenmaa 2012, 96). Tuolloin Useimmiten irrottamisen apuna on käytettävä esimerkiksi palettiveistä. Palettiveitsen käyttö lisää kuitenkin tapettien repeämis- ja reikiintymisvaaraa. Näytteitä irrotettaessa kannattaa pitää jatkuvasti tarkkaa kirjaa niiden järjestyksestä. Irrotetun näytteen annetaan hieman kuivahtaa, jonka jälkeen ne voidaan prässätä painojen alla. Tarvittaessa kuivia näytteitä voidaan kevyesti silittää suojapapereiden kanssa. (Laine & Orrenmaa 2012, 97.) Kuivat näytteet kuitenkin oikenevat huominkin kuin kosteat.

8.4 Säilytysolosuhteet ja pakkausmateriaalit

Museoilla on selkeät standardinsa kokoelmiensa asianmukaiseen säilytykseen. Säilytysolosuhteita hallitsemalla pyritään hidastamaan materiaalien luontaista ikääntymistä. Paperimateriaalin ikääntymiseen vaikuttavat niin paperin sisäiset kemialliset kuin ulkoapäin tulevat fysikaalisetkin ilmiöt. Museoiden säilytystiloissa kiinnitetään huomiota erityisesti lämpötilan, suhteellisen kosteuden ja valon määriin. Jo viileässä säilyttäminen hidastaa paperimateriaalin sisäisiä heikentymistä aiheuttavia kemiallisia reaktioita (Daniels 2006, 49). Lisäksi happovapaat arkistointikelpoiset säilytysmateriaalit edesauttavat paperin säilymistä. Paperin sisäpuolelta lähtevää ikääntymistä voidaan tutkia ja tarkkailla. Näin tiedetään, ovatko vaikkapa paperin happamuutta vähentävät konservointitoimenpiteet tarpeellisia.

Yksityishenkilöltä ei voi odottaa samanlaisia kontrolloituja säilytystiloja itse säilyttämilleen tapettifragmenteille. Fragmenttien varastoijan on kuitenkin tarpeen tiedostaa todennäköisimmät riskit fragmenttien säilymiselle, jotta hän voi luoda niille parhaat mahdolliset säilytysolosuhteet kohtuullisella vaivannäöllä. Fragmenttien hyvän säilymisen suhteen voi olla suurikin ero, säilyttääkö niitä lämmittämättömän ulkovaraston nurkassa muovipussissa vai lappeellaan ullakolla pahvilaatikossa silkipapereiden välissä.

Fragmenttien säilytyksessä kannattaakin ottaa huomioon säilytyspaikka. Parhaiten fragmentit säilyvät, jos olosuhteet pysyvät tasaisina niin lämpötilan kuin suhteellisen ilmankosteudenkin osalta. Paperimateriaaleille paras säilytyslämpötila on noin 18 – 20°C. Ilmankosteuden olisi hyvä olla noin RH 50%. Ilmankosteuden nousu yli RH 65%:n saattaa aiheuttaa mikro-organismien kuten homeitiöiden aktivoitumista. Alle RH 40%:n putoava kosteus taas saattaa haurastuttaa tapettien sideaineita. (Daniels 2006, 50.) Nämä raja-arvot ovat niin tarkkoja, etteivät edes kaikki museot kykene niitä noudattamaan. Yksityishmisten kohdalla tavallinen asuttu rakennus voisi siis lämpötilaltaan soveltua realistiseksi säilytyspaikaksi fragmenteille. Ilmankosteutta yksityishenkilön voi olla kuitenkin mahdoton hallita, sillä Suomen sääolosuhteissa suhteellinen ilmankosteus vaihtelee suuresti kesä- ja talvikausien aikana. Asutuissa tiloissa säilyttämisen eduksi voidaan katsoa myös tuhohyönteisten ja -eläinten parempi kontrollointimahdollisuus. Parhaassa mahdollisessa tilanteessa fragmenttien säilytyspaikka olisi samassa rakennuksessa, josta ne on purettu. Jos rakennus on kuitenkin asumaton tai esimerkiksi talviajat kylmillään, on pohdittava, meneekö fragmenttien säilyttäminen suotuisemmissa olosuhteissa sen edelle, että ne säilyvät alkuperäisen sijaintirakennuksensa yhteydessä.

Hyvät säilytysmateriaalit ovat myös osa onnistunutta säilytystä. Niiden yksinkertainen mutta tehokas tehtävä on suojata fragmentteja valolta ja liialta, joten kannellinen tai muuten suljettava pahvilaatikko voisi olla paras mahdollinen pakkausmateriaali. Yksityishenkilön kannalta ajatellen pahvilaatikoita on helposti saatavilla edullisesti ja eri kokoisina. Laatikon tulisi olla kooltaan sellainen, johon fragmentit mahtuvat hyvin mistään kohtaa taittumatta, mutteivät kuitenkaan pääse liikkumaan sen sisällä holtittomasti. Fragmentit olisi hyvä suojata laatikossa omin suojapaperein, esimerkiksi silkkipapereilla. Jos irrotettu tapettifragmentti on kerrostunut ja edelleen eheä tapettikakku, sen voi hyvin säilyttää siinä muodossa, jollei kakun sisältämään tietoon ole välitöntä tarvetta päästä käsiksi. Kakkumuodon säilyttäminen saattaa helpottaa myös fragmentin varastointia ja vähentää tarvittavien pakkausmateriaalien määrää.

9 Lopuksi

Esineiden huolellinen inventointi vie aikaa. Museoiden työtä helpottavat siis selkeät ja hyvät esinetiedot. Museot siirtyvätkin perustamaan toimintansa yhä enemmän standardeihin, jolloin tietojen ja toimien yhdenmukaisuus helpottaa suurten kokonaisuuksien hallintaa ja yhteistyötä myös esimerkiksi muiden museoiden kanssa. Vaikka moni standardi ja museon linjaus on saatavilla esimerkiksi internetistä, ei yksityisihmisten voi olettaa niitä noudattavan tai niistä edes tietävän.

Oli fragmenttien tallentaja sitten yksityishenkilö tai instituutio, ovat dokumentointiprosessin loppuun vieminen ja edelleen tiedon säilyttäminen siis avainasemassa. Hyvin aloitettu inventointityö voi olla hukkaan heitettyä, jos prosessia ei saada vietyä loppuun saakka. Huolellisen dokumentoinnin avulla fragmenteilla säilyy paras mahdollinen arvo ja kulttuurihistoriallinen merkitys. Esimerkiksi hyvin toteutettu valokuvausdokumentointi mahdollistaa fragmenttien visuaalisen tarkastelun silloinkin, kun alkuperäinen fragmentti on erittäin huonokuntoinen tai hauras tai sitä ei enää ole olemassa. Yksityisihmisten suorittama kulttuuriperinnön tallentaminen ei ole, eikä sen tarvitsekaan välttämättä olla, tarkkaan säänneltyä. Yksityishenkilöitä voi kuitenkin ohjeistaa tiedonkeruussa, jotta tieto hyödyttää parhaimmillaan meitä kaikkia. Tähän tarkoitukseen on esimerkiksi tilausta opinnäytetyössä esitellyllä lomakkeella ja ohjeistuksella.

Törmäämme jatkuvasti taloudellisiin ja ajallisiin rajoitteisiin yrittäessämme säilyttää kulttuuriperintöämme. Museoilla on loputon työ jo olemassa olevien kokoelmien ja uusien objektien hallinnoimisessa. Joskus kapasiteetti tulee vastaan, ja museot joutuvat tekemään esimerkiksi esinepoistoja. Esineiden arvottaminen tulee vastaan, kun päätetään niiden säilytysarvosta. Museot hyödyntävät omia kokoelmapoliittisia ohjeistuksiaan tallennettavia objekteja valitessaan. Esineen kontekstitiedot ovat tuolloin merkittävässä osassa sen tulevaisuutta arvioitaessa. Museoalalla joutuu esineiden väistämättömän ikääntymisen vuoksi toisinaan myös pohtimaan, onko näytteiden pelkkä digitaalinen olomuoto riittävä, vai pitäisikö kaikesta säilyttää myös alkuperäinen fyysinen objekti. Pelkän objektin säilyttämistä ei kuitenkaan koeta nykyään riittävänä, vaan esineet halutaan varastolaatikoistaan ihmisten saavutettaviksi.

Myös Rauhankadun luetteloimattomat tapettifragmentit jäävät odottamaan aikaa, jolloin seuraava tutkija paneutuu niihin. Selvittämättä ovat yhä muun muassa fragmenttien var-

mat taustatiedot, kuten sijaintihuoneet ja jopa sijaintirakennus. Moni fragmentti oli väri-tykseltään ja kuvioinniltaan näyttävä, ja niiden ajoittaminen ja vertailu muihin tuntemiimme tapetteihin on varmasti mielenkiintoinen tehtävä. Lisäksi niissä on paljon selvittävää materiaalitutkimuksen saralla. Olisi erinomaista, jos fragmenttien yhteyteen saataisiin koottua takaisin niiden kontekstitiedot uuden informaation lisäksi. Nämä seikat lisääisivät vielä luetteloimattomien fragmenttien arvoa ja näkyvyyttä, jolloin ne kenties joskus pääsevät esille varastolaatikoistaan.

Lähteet

Appelbaum, Barbara 2010. Conservation Treatment Methodology.

Appelgren, Kari 2004. Sablonitapettien ja vanhojen seinäpaperien säilyttämisestä ja hoidosta. Koskettavat pinnat. Opas sisäpintojen vaalimiseen. Tuuma (4), 24.

The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, Australia ICOMOS inc., 2013. Luettavissa osoitteessa: <<http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>> (luettu 26.4.2018).

Daniels, Vincent 2006. Paper. May, Eric & Jones, Mark (toim.): Conservation Science-Heritage Materials. Cambridge: The Royal Society of Chemistry. 32 – 55.

Finnberg, Jaana 2016. Vanhojen tapettien kunnostus. Kiehtovat kuviot – vaalimisen arvoiset. Tuuma (4)

Flink, Selja 2006. Runebergin koti. Rakentamisesta restaurointiin. Helsinki: Museovirasto.

The Grimwade Centre for Cultural Materials Conservation 2017. Freezing to Eradicate Insects. Luettavissa osoitteessa: <http://arts.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0004/2344045/WHR_Insects_FactSheet.pdf> (luettu 6.5.2018).

Haminan linnoituksen vanhat talot ry n.d. Kochlerin talo. Haminan linnoitukset vanhat talot. Luettavissa osoitteessa: <<http://haminanlinnoituksenvanhattalot.fi/talot/kochlerin%20talo.html>> (luettu 24.4.2018).

Heikkilä, Elisa 2016. Tapettiperintöä kokoelmissa ja näyttörudulla. Kiehtovat kuviot – vaalimisen arvoiset. Tuuma (4), 34.

Heikkilä, Elisa 2018. Kysymyksiä opinnäytetyöhön liittyen. Sähköpostiviesti: 3.5.2018.

Heikkinen, Maire 2009. Suomalainen tapettikirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Heikkinen, Maire 2016. Suomalaisista tapeteista – katsaus omasta näkökulmasta. Kiehtovat kuviot – vaalimisen arvoiset. Tuuma (4), 8 – 9, 13.

Heino, Birgitta 2016. Kolme vihjettä vanhan talon tapetoijalle. Kiehtovat kuviot – vaalimisen arvoiset. Tuuma (4), 44.

Huttunen, Kristiina 2017. 2.4 Tiedon rikastamista tutkijantyöllä ja viiteryhmän avulla: Kansan Lehden kasat ja yli sata rullakkoa. Pelastusdokumentoinnin parhaat käytännöt. Suomen museoliiton julkaisuja 73. Luettavissa osoitteessa: <http://www.museoliitto.fi/doc/verkkajulkaisut/Pelastusdokumentoinnin_parhaat_kaytannot.pdf> (luettu 3.5.2018).

Kaila, Panu, Vihavainen, Tuija & Ekbohm Pehr 1987. Rakennuskonservointi. Museokohteenä säilytettävien rakennusten korjausopas. 2., uudistettu painos. Suomen museoliiton julkaisuja 27. Helsinki: Suomen museoliitto.

Kallaste, Kadri 2013. Preservation of Wallpapers in Historic Interiors: Basic Considerations and Maintenance Options. E-conservation journal. Luettavissa osoitteessa: <<http://e-conservation.org/issue-1/19-preservation-of-wallpapers-in-historic-interiors>> (luettu 15.4.2018).

Kaskinen, Ilkka 2018. Kochlerin talo Haminassa. Sähköpostiviesti: 4.5.2018.

Laine, Matti & Orrenmaa, Anssi 2012. Rakkaat vanhat puutalot. Säilyttäjän opaskirja. Helsinki: Otava.

Maijanen, Elina 2010. Kolmannen luokan luksusta. Keisarinaseman III-luokan odotussalin ja matkatavaratilan koristemaalausten alustava rekonstruktiosuunnitelma ja vanhojen rakennuspaperimateriaalien tutkimus. Opinnäytetyö. Kouvola: Kymenlaakson Ammattikorkeakoulu. Luettavissa osoitteessa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13863/Maijanen_Elina.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (luettu: 4.5.2018).

Murto-Orava, Lea 2009. Lähes 6000 suomalaiseen tapettiin voi nyt tutustua verkossa. Agricola - Suomen humanistiverkko. Luettavissa osoitteessa: <<https://agricola-verkko.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=2610>> (luettu 15.4.2018).

Museovirasto n.d. Ainola, Järvenpää. Museovirasto restauroi. Luettavissa osoitteessa: <<http://museovirastorestauroi.nba.fi/museot/ainola>> (luettu 29.5.2018).

Niemi, Petri 2017. Haminan linnoituksen vanhat talot huokuvat historiaa: "Suomessa ei tietääkseni ole toista vastaavan näköistä". Rakennukset. Yle uutiset. Luettavissa osoitteessa: <<https://yle.fi/uutiset/3-9411985>> (luettu 24.4.2018).

Opetusministeriö 2003. Sisätilojen suojelu. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:18. VALTO Valtioneuvoston julkaisuarkisto. Luettavissa osoitteessa: <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80647/tr18.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> (luettu 24.4.2018).

Paasmala, Henna 2014. Autenttisuuden ja integriteetin säilyminen rakennusperinnössä - Vanhan Rauman pihatalot ja talousrakennukset. Diplomityö. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto. Luettavissa osoitteessa: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:tti-201406061268>> (luettu 3.5.2018).

Pietarila, Pentti 2008. Säilyneet pintakäsittelyt ovat arvokkaita harvinaisuuksia. Koskettavat pinnat. Opas sisäpintojen vaalimiseen. Tuuma (4), 9.

Rakennusentisöintiliike Ukri Oy 2013. Gurlin talon korjaustyön dokumentointi 2013-2014. Luettavissa osoitteessa: <<http://docplayer.fi/17262796-Gurlin-talon-korjaustyon-dokumentointi-2013-2014-rakennusentisointiliike-ukri-oy-mari-lehtinen-ja-tiina-oinonen.html>> (luettu 30.4.2018).

Rotonen, Hanna 2010. Ainola. Interiöörien väri- ja pintatutkimuksia. Opinnäytetyö. Vantaa: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Luettavissa osoitteessa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13695/Rotonen_Hanna.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (luettu 3.5.2018).

Tapettitehdas Pihlgren ja Ritola n.d. Tehtaanmyymälä ja tapettimuseo. Luettavissa osoitteessa: <<https://www.tapettitehdas.fi/>> (luettu 5.5.2018).

Tiainen, Erika 2018. Rauhankadun tapettifragmenttiasiaa. Sähköpostiviesti: 15.3.2018.

Kuvalähteet

Kuva 1. Kuvassa tapettitietokannan tiedot Sanduddin valmistamasta tapettifragmentista Santahaminasta. Kuva: Museovirasto.

Kuva 2. Kochlerin talo Haminassa vuonna 2016. Talo on nykyään yksityisomistuksessa. Kuva: Ilkka Kaskinen.

Kuva 3. Fragmentit suurena kekona pahvilaatikossa. Kuva: Anna Huttunen.

Kuva 4. Fragmentit ovat liikkuneet paikoiltaan jättäen vai tyhjän paperin muistiinpanoi-neen. Kuva: Anna Huttunen.

Kuva 5. Fragmentissa on vaurioita hyönteisten jäljiltä, syötyjä alueita ja kärpästen jätök-siä. Kuva: Anna Huttunen.

Kuva 6. Lähikuva fragmentista ennen ja jälkeen kuivapuhdistuksen. Kuva: Anna Huttu-nen.

Kuva 7. Jugendtalon seinää oli peittänyt maalattu tapetti. Remontoija repi päällimmäisen tapettikerroksen päästäkseen käsiksi alempiin kerroksiin. Kuva: Vihreätaalo.com. <<http://www.vihreataalo.com/2016/01/kaupunkikodin-remonttipaivitus-osa-1.html>> (luettu 15.4.2018).

Ohjeistus

TAPETTIFRAGMENTTIEN KERÄYS JA TALLENNUS

1. NÄYTTEENOTTO-KOHDAN VALINTA	Näytteenottokohta tulee valita siten, että se voi sisältää mahdollisimman paljon informaatiota ja vaurioittaa samalla näytteenottokohtaa mahdollisimman vähän. Rakennuksen tarkkaan dokumentointiin käytettävää tapettifragmenttia irrottaessa tällainen kohta on esimerkiksi katon rajassa lähellä huoneen nurkkaa, jolloin mukaan saadaan tapettikerrosten ohella mahdolliset boordinauhat. Samalta seinältä voi ottaa näytteen useammaltakin korkeudelta, varsinkin jos on syytä epäillä, etteivät tapettikerrokset säily paikoillaan.
2. NÄYTTEEN KOKO	Näytteen koon tulisi olla tarpeeksi suuri, jotta siihen pystytään sisällyttämään paras mahdollinen määrä informaatiota yksi näyte ottamalla. Vanhojen tapettien suurimpia kuvaraportteja ajatellen fragmentin koko voisi olla parhaimmillaan esimerkiksi 120 x 120 cm. Noin 50 x 70 cm tai 35 x 50 cm kokoisia fragmentteja on kuitenkin todennäköisesti helpompi käsitellä ja säilyttää.
3. NÄYTTEEN IRROTTAMINEN	Mikäli näytteenottokohta on eheä seinä, ei sitä tule repiä, vaan fragmentin voi leikata esimerkiksi mattoveitsellä. Irrotuksen aikana on tarpeen poistaa fragmenttia kiinnittävät mahdolliset nupi- tai huopanaulat. Mikäli fragmentti on liisteröity seinään kiinni, voi sen irrottamisessa käyttää apuna esimerkiksi ohutta palettiveistä tai tylsää veistä. Joskus irrotuksessa joudutaan käyttämään apuna myös kostutusta.
4. NÄYTTEEN DOKUMENTOINTI	Fragmentin dokumentointi kannattaa aloittaa jo tilanteesta ennen irrotusta. Eniten informaatiota saadaan, mikäli dokumentoidaan koko irrotusprosessi esimerkiksi valokuvaamalla. Näytteet tulee numeroida heti irrotettaessa, ja näytteenottokohdat kirjata ylös selkeästi. Näytteet voi esimerkiksi numeroida taustapuolelta pehmeällä lyijykynällä. Kaikki näytteeseen liittyvät kontekstitiedot on hyvä kirjata jo irrotuksen yhteydessä. Tähän voi käyttää niin valmista lomaketta kuin vaikka ruutupaperia. Tärkeintä on, että tiedot kirjataan monipuolisesti, ne säilytetään niin, että ne ovat fragmenttien kanssa yhdistettävissä.
5. NÄYTTEEN KÄSITTELY	Fragmentit on tarpeellista kuivapuhdistaa välittömästi irrotuksen jälkeen pölystä ja liasta. Tähän soveltuu esimerkiksi pehmeällä harjalla pyyhkiminen. Irrotettavissa olevat ylimääräiset naulat tulee poistaa, jottei ruoste jatka fragmenttien vaurioittamista. Jos on syytä epäillä tuohyönteisten läsnäoloa fragmenteissa, voi näytteet pakastaa. Fragmentit pakataan ilmatiiviiseen pakkaukseen ja pakastetaan noin -20 asteessa vähintään 72 tunnin ajan. Tämän jälkeen niiden annetaan sulaa noin 24 tuntia. Parin, kolmen päivän jälkeen pakastuskäsittelyn voi toistaa tarvittaessa.
6. NÄYTTEEN SÄILYTYS	Tapettifragmentit tulee säilyttää vaakatasossa suojassa valolta ja suurilta äkkinäisiltä lämpötilojen ja kosteuden vaihteluilta. Huonelämpötila on parhaimmillaan noin 20 astetta, ja ilman suhteellinen kosteus noin RH 50%. Sopiva säilytystapa on asettaa fragmentit silkkipaperien väliin kannelliseen pahlilaatikkoon siten, etteivät fragmentit taitu, taikka toisaalta liiku liikaa laatikossaan. Fragmentteja olisi hyvä mahdollisuuksien mukaan säilyttää alkuperäisessä sijaintirakennuksessaan. Mikäli sijaintirakennus on kuitenkin esimerkiksi lämmittämätön, voi säilyttäminen asutussa tasaolosuhteisessa tilassa olla fragmenteille turvallisempaa. Asutussa tilassa säilyttäminen auttaa myös valvomaan fragmentteja tuohyönteisten ja -eläinten varalta. Fragmenttine kuntoa laatikossa on myös hyvä tarkkailla vaikkapa pari kertaa vuodessa.

Lomake

NÄYTE		NRO _____	
OSOITE		TALON NIMI, OMISTAJA, RAKENNUSVUOSI	
HUONE		SEINÄ	
NÄYTTEENOTTOKOHDAN SIJAINTI		POHJAPIIRROS, NÄYTTEENOTTOKOHTA	
KOHTEN KÄYTTÖHISTORIA			
NÄYTTEEN KOKO		NÄYTTEEN MATERIAALI	
NÄYTTEEN KUVAUS		TAPETTI ☐ BOORDI ☐ MUU _____	
NÄYTTEENOTON SYY			
PÄIVÄMÄÄRÄ	NÄYTTEEN OTTAJA(T)		